

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата економічних наук, доцента кафедри міжнародних економічних відносин **Корнелюк Ольги Антонівни**
на дисертаційну роботу **Кльоби Віктора Львовича**
«Організаційно-економічні засади інклюзивного розвитку ІТ-індустрії в Україні»

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 051 – Економіка

Актуальність теми дослідження

В умовах стрімкої цифровізації економіки та соціально-економічних трансформацій проблема забезпечення інклюзивного розвитку ІТ-індустрії в Україні набуває особливого значення. Динамічний розвиток інформаційних технологій створює нові можливості для зростання продуктивності, підвищення конкурентоспроможності національної економіки та залучення людського капіталу до інноваційної діяльності. Водночас цифрова економіка формує нові виклики, пов'язані з нерівністю доступу до ресурсів, знань, технологій і цифрової інфраструктури. Тому питання поєднання технологічного прогресу з принципами соціальної справедливості, рівних можливостей та територіальної збалансованості стає одним із пріоритетних для сучасної економічної науки та державної політики.

ІТ-індустрія в Україні є одним із найдинамічніших секторів економіки, який продовжує демонструвати стійке зростання навіть у складних умовах воєнного стану. Вона має значний потенціал у створенні робочих місць, стимулюванні експорту послуг, розвитку підприємництва, залученні молоді до високотехнологічної діяльності. Однак, попри очевидні успіхи, галузь стикається з низкою системних проблем – нерівномірністю розвитку між регіонами, недостатньою інтеграцією жінок, осіб з інвалідністю та інших соціально вразливих груп у цифрову економіку, а також браком ефективних механізмів державного стимулювання інклюзивних ІТ-проектів.

Беручи до уваги зазначене, дослідження Кльоби Віктора Львовича має високу суспільну значущість, оскільки спрямоване на формування науково обґрунтованих організаційно-економічних засад інклюзивного розвитку ІТ-індустрії як важливої складової процесу економічного відновлення України. Робота розкриває сутність і механізми інклюзивного розвитку в цифровій економіці, а також пропонує інструментарій для його реалізації на рівні підприємств, регіонів і державної політики. Важливим є також міждисциплінарний характер дослідження, у якому поєднано підходи економічної теорії, менеджменту, інноваційної політики, соціальної економіки та інформаційних технологій. Це дозволяє автору комплексно розкрити проблематику формування інклюзивного середовища в ІТ-сфері, визначити напрями підвищення доступності цифрових компетенцій, участі громадян у цифрових бізнес-моделях, а також інтеграції України у світовий простір цифрових інновацій. Дослідження відповідає актуальним міжнародним

пріоритетам, визначеним у документах ООН (Цілі сталого розвитку 2030), Європейського Союзу (Європейський зелений курс, Digital Europe, European Skills Agenda), а також стратегічним орієнтирам національної економічної політики щодо відновлення та модернізації України на засадах інноваційності, відкритості та інклюзії.

Таким чином, тема дисертаційної роботи є актуальною, своєчасною й науково значущою. Вона відповідає сучасним тенденціям розвитку світової економіки, пріоритетам сталого розвитку та запитам українського суспільства на побудову цифрової, справедливої та конкурентоспроможної економіки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами

Дисертаційне дослідження Кльоби Віктора Львовича тісно пов'язане з науково-дослідною діяльністю, що здійснювалась у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, зокрема в межах роботи Лабораторії проєктів та ініціатив. Основні результати дисертації отримано в процесі безпосередньої участі здобувача у виконанні фундаментальних державних науково-дослідних тем. Під час виконання держбюджетної теми «Розвиток інклюзивного ринку праці в умовах релокації та міграції: зайнятість, освіта, доходи населення» (державний реєстраційний номер 0123U101558) автором розроблено рекомендації щодо формування інклюзивного підходу до зайнятості в ІТ-сфері в умовах релокації підприємств та трудової міграції населення. При виконанні державної бюджетної теми «Впровадження інклюзивних підходів до реінтеграції ветеранів, учасників бойових дій та їх сімей у цивільне суспільство й економіку України» (державний реєстраційний номер 0124U000566) автором обґрунтовано пропозиції щодо створення сприятливого інституційного середовища для залучення ветеранів, учасників бойових дій та членів їхніх сімей до ІТ-галузі. Таким чином, тематика дисертаційної роботи безпосередньо узгоджується з пріоритетними науковими напрямами університету та державними програмами.

Оцінка рівня оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Автор продемонстрував високий рівень володіння методологією наукових досліджень, що підтверджується глибоким теоретичним обґрунтуванням, системністю підходів та логічною послідовністю викладу матеріалу. Теоретико-концептуальну основу дисертації становлять фундаментальні положення сучасної економічної науки, зокрема класичні й новітні теорії економічного зростання, інституціоналізму, цифрової економіки, людського капіталу, інклюзивного розвитку та регіональної економіки. Здобувач продемонстрував здатність до критичного осмислення та творчої інтерпретації цих теорій у контексті дослідження інклюзивного розвитку ІТ-індустрії.

У роботі використано широкий спектр теоретико-методологічних підходів: системний, комплексний, інституційний, структурно-функціональний. Здобувач володіє інструментарієм наукового аналізу: поєднує кількісні та якісні методи дослідження, застосовує індексне моделювання, факторний і економетричний аналіз для оцінки взаємозв'язків між параметрами

інклюзивності та економічним розвитком. Використання методів монографічного, теоретичного, порівняльного, системного, історико-логічного та ретроспективного аналізу дало змогу розкрити теоретичні засади інклюзивного розвитку ІТ-індустрії, тоді як економіко-статистичний, системно-структурний, методи групування, генералізації та синтезу забезпечили вдосконалення методичних підходів до оцінки інклюзивності галузі. Особливої уваги заслуговує застосування математико-статистичних методів, зокрема кореляційного та системного аналізу, що дало змогу здійснити інтегральну оцінку рівня інклюзивного розвитку ІТ-індустрії України та виявити закономірності її динаміки.

Методологічний інструментарій підібрано адекватно меті, завданням і предмету дослідження. Здобувач показав уміння логічно інтегрувати різні методи, забезпечуючи комплексний і системний характер аналізу. Це свідчить про високий рівень наукової зрілості, методологічної культури та самостійності Кльоби Віктора Львовича як дослідника.

Оцінка наукової новизни результатів дослідження

Дисертаційна робота відзначається значною науковою новизною, що полягає у теоретичному обґрунтуванні та методичному забезпеченні організаційно-економічних засад інклюзивного розвитку ІТ-індустрії України.

Уперше обґрунтовано науково-методичний підхід до двостороннього аналізу взаємозв'язку між інклюзивністю та економічною результативністю ІТ-індустрії України, який базується на побудові двох кореляційно-регресійних моделей із використанням інтегральних індексів інклюзивності та економічної ефективності. Це дозволило кількісно підтвердити взаємозалежність соціальних і економічних параметрів розвитку ІТ-сфери та визначити стратегічні орієнтири її післявоєнного відновлення.

Удосконалено концептуальні засади інклюзивного розвитку ІТ-індустрії як складової національного економічного зростання. Вони поєднують принципи системної динаміки, смарт-спеціалізації, інноваційної політики й цифрового громадянства, що забезпечує формування людиноцентричної цифрової економіки. Запропоновано мультирівневу модель інклюзивності (мікро–мезо–макро), а також удосконалено методичний підхід до оцінювання впливу інклюзивних чинників на економічну результативність галузі, який дав змогу визначити цифрову доступність і гнучкі форми зайнятості як ключові предиктори ефективності.

Набули подальшого розвитку міждисциплінарні підходи до дослідження інклюзивного розвитку, що інтегрують інституційно-економічний, цифрово-соціальний та інноваційно-екосистемний виміри. ІТ-індустрія розглянута не лише як технологічний драйвер, а як системоутворюючий механізм соціально-економічної інклюзії. Розвинено дослідження інклюзивного потенціалу галузі через аналіз гендерної структури, доступу до ІТ-освіти та цифрових послуг, що дало змогу виявити тенденції її звуження у воєнний період і потребу в нових механізмах стійкості.

Удосконалено наукове обґрунтування стратегічних напрямів державної політики інклюзивного зростання цифрової економіки та розкрито роль організаційно-економічного забезпечення як механізму перетворення потенціалу ІТ-індустрії на реальні результати інклюзивного розвитку. Доведено важливість балансу між економічними інструментами (податкові стимули, гранти, кредитування) та інституційними механізмами (правове регулювання, стандартизація, кіберзахист).

Отримані результати є вагомим внеском у розвиток теорії та практики інклюзивного економічного зростання, поєднують наукову новизну з практичною значущістю та сприяють формуванню ефективної політики цифрової інклюзії в Україні.

Матеріали дисертаційного дослідження впроваджені у практичну діяльність підприємств, установ та освітніх організацій. Зокрема, результати дослідження використані в АТ «Райффайзен Банк» (довідка № 129 від 31.07.2025 р.) та Громадській організації «Академія для героїв» (довідка № 02/08-2025 від 06.08.2025 р.). Розроблені теоретичні положення, методичні підходи й аналітичні матеріали впроваджено в освітній процес Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-24/04/2007 від 07.07.2025 р.). Крім того, результати дослідження інтегровані в освітню та проектну діяльність Приватного закладу вищої освіти «ІТ Степ Університет» (довідка № 576 від 05.08.2025 р.).

*Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень,
висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації*

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертаційній роботі Кльоби Віктора Львовича, характеризуються високим ступенем достовірності та обґрунтованості. Це забезпечується використанням сучасної теоретико-методологічної бази, достовірних статистичних і аналітичних матеріалів, а також комплексом перевірених методів дослідження.

Інформаційною основою роботи стали нормативно-правові акти України у сфері цифрової трансформації, документи центральних органів влади, стратегічні програми Європейського Союзу, а також матеріали ООН, Світового банку, OECD, МВФ, ПРООН і Всесвітнього економічного форуму. Використано статистичні дані Державної служби статистики України, Національного банку України, Міністерства фінансів та бази Eurostat. Теоретичну основу дослідження сформували праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених, а також матеріали звітів міжнародних організацій і галузевих аналітичних центрів. Комплексність джерел та коректність методів підтверджують наукову обґрунтованість і практичну значущість отриманих результатів.

Оцінка структури та змісту роботи, самостійності її виконання

Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням, що відзначається логічною структурою, внутрішньою узгодженістю та чіткою відповідністю поставленим меті й завданням. Структура дисертації побудована

традиційно й включає вступ, три змістовні розділи, висновки, список використаних джерел і додатки. Кожен розділ має логічне продовження попереднього, а виклад матеріалу відзначається послідовністю, аналітичною глибиною та аргументованістю.

Зміст роботи відповідає обраній науковій темі, повністю розкриває її проблематику та демонструє системне бачення автором процесів інклюзивного розвитку ІТ-індустрії в Україні. Теоретичні положення узгоджені з емпіричними результатами, висновки підтверджуються аналітичними розрахунками, статистичними даними та власними узагальненнями здобувача. Робота відзначається високим рівнем методологічної культури, аргументованістю суджень і практичною спрямованістю висновків.

Здобувачем продемонстровано високий ступінь самостійності виконання дослідження, що проявляється у самостійному визначенні наукової проблеми, розробленні методичних підходів, побудові моделей, формулюванні висновків і практичних рекомендацій. Усі отримані результати є наслідком особистої наукової роботи автора, що свідчить про його зрілість як дослідника та здатність до самостійного вирішення складних наукових завдань.

Висновок про дотримання правил академічної доброчесності

Дисертаційна робота Кльоби Віктора Львовича виконана з дотриманням принципів академічної доброчесності. У тексті роботи відсутні прояви плагіату, фальсифікації чи фабрикації даних. Використані джерела мають належні бібліографічні посилання, а цитування та запозичення оформлені відповідно до вимог академічної етики. Теоретичні узагальнення, моделі, висновки та рекомендації є результатом особистої наукової діяльності здобувача, що підтверджується цілісністю авторського стилю, логікою викладу й самостійністю наукових рішень. Таким чином, дисертаційне дослідження відповідає вимогам академічної доброчесності, а його результати є оригінальними, достовірними та науково самостійними.

Висновок про кількість наукових публікацій, повноту опублікування результатів дисертації та особистий внесок здобувача

За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 12 наукових праць загальним обсягом 6,55 друкованих аркушів, із яких 3,94 друкованих аркуші належать особисто автору. До наукового доробку входять 6 статей у наукових фахових виданнях України категорії «Б», що відображають основні положення, висновки та результати дослідження, а також 4 публікації апробаційного характеру у матеріалах міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій. Публікації повністю висвітлюють зміст і результати дисертаційної роботи, що свідчить про належну апробацію наукових положень і їх відповідність вимогам до кандидатських досліджень. Усі основні ідеї, висновки, методичні підходи та рекомендації є результатом самостійної наукової діяльності здобувача, що підтверджує його особистий внесок у розроблення теоретичних і практичних засад дослідження.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Під час аналізу змісту дисертаційної роботи виявлено низку положень, що мають дискусійний характер.

1. В п. 1.1 (с. 39–49) під час характеристики теоретико-методологічних засад інклюзивного розвитку ІТ-індустрії автор подає широкий спектр концепцій і наукових підходів, проте їх взаємозв'язок і порівняльна характеристика не до кінця систематизовані. З метою узагальнення доцільно було б доповнити текст аналітичною таблицею, яка відображала б взаємозв'язок основних теорій та підходів (застосування до ІТ-індустрії; обмеження для аналізу інклюзивності; висновки автора щодо релевантності). Такий формат дозволив би наочніше продемонструвати еволюцію наведених теорій і їх інтеграцію в авторську модель інклюзивного розвитку ІТ-індустрії.

2. У підрозділі 3.1 (с. 173–179) під час побудови сценарного прогнозування розвитку ІТ-індустрії України на 2024–2025 роки автор обґрунтував три сценарії (оптимістичний, консервативний і зарплатно-орієнтований) та здійснив розрахунки прогнозних індексів. Водночас у роботі відсутня кількісна перевірка достовірності прогнозів. Доцільно було б доповнити підрозділ аналітичною верифікацією прогнозів із застосуванням методу аналізу чутливості результатів до зміни припущень, що підвищило б наукову надійність та обґрунтованість отриманих результатів.

3. У підрозділі 3.3 (с. 209–229) автор обґрунтовує п'ять стратегічних векторів державної політики інклюзивного розвитку ІТ-індустрії, що логічно відображають основні напрями цифрової трансформації. Водночас ці вектори викладено переважно на концептуальному рівні, без конкретизації механізмів реалізації. Доцільно було б доповнити розділ елементами плану впровадження (зазначити відповідальні інституції, етапи, джерела фінансування, ключові показники ефективності (KPI) та можливі ризики реалізації). Це посилює б прикладну цінність запропонованої стратегії.

4. Підсумкові висновки (с. 233–237) логічно узагальнюють результати, однак могли б бути більш аналітичними та сфокусованими на головних здобутках. Варто конкретизувати встановлені закономірності, статистично підтверджені результати та окреслити їх прикладне значення для ІТ-галузі й державної політики.

Зазначені зауваження не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи, не знижують загальної наукової цінності та рівня виконання дослідження, а носять рекомендаційний характер і можуть бути враховані автором у подальших наукових дослідженнях.

Загальний висновок

Дисертаційна робота є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому вирішено важливе наукове завдання – обґрунтовано теоретичні, методичні та прикладні основи формування організаційно-економічного механізму інклюзивного розвитку ІТ-сфери як стратегічного напрямку економічного відновлення держави. Робота відзначається актуальністю, науковою новизною, методологічною обґрунтованістю та практичною

значущістю отриманих результатів. Висновки та рекомендації є логічними, достовірними, повністю відповідають меті дослідження і мають вагомe значення для розвитку теорії й практики інклюзивного економічного зростання України в умовах цифрової трансформації.

Дисертаційна робота Кльоби Віктора Львовича на тему «Організаційно-економічні засади інклюзивного розвитку ІТ-індустрії в Україні» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, із змінами від 21 вересня 2022 року № 341). Автор дисертаційної роботи, Кльоба Віктор Львович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» зі спеціальності 051 «Економіка».

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент

кафедри міжнародних економічних відносин

Волинського національного університету імені

Лесі Українки

Ольга КОРНЕЛЮК